

ХЪАЗИТЫ МЕЛИТОН

Г А Ё Д Ы Л А – П А Д Д З А Х

(аргъау)

АРХАЙДЖЫТÆ

Г ы ц ц и – зæронд ус.

Л æ п п ы з – йæ хъæбулы хъæбул.

Г æ д ы л а – Лæппызы гæды.

М ы с т а ч ь е – мыст.

Д о м б а х ь о – домбай.

А р с æ м æ г – арс.

Б е г ь ы р ы х ь о – бираегъ.

Р у б æ г а – рувас.

С а г о – саг.

Х ь и л х ь у с – тæрхъус.

Арсæмаеджы бинонтæ.

Кафæг чызджытæ-тæрхъустæ.

ФЫЦЦАГ АКТ

1-аг НЫВ

Рагон хъæууон уат. Пецы фарсмæ бады Лæппыз. Лæппызы уæрджытыл йæ сæр æруагъта
Гæдыла. Гыцци ахсы цыхт.

Л æ п п ы з

(зары)

Писа, тиса,

тисæлæг,

Хъармкъух тиса –

хинхæйрæг,

арвы хин,

зæххы кæлæн,

сайынмæ –

гæдыртхæрæн...

Аргъæуттæ мын

алвисыс,

стæй мын мæ хай

апырыс...

Мемæ ‘фсонæн

ахъазыс,

стæй мæ базыл

базарыс...

Тæргай дæм дæн,

нал хъазын...

Уæддæр дæ, о,

цас уарзын!

Г ы ц ц и

Дæ цæстытæ дын ма бахæра, макуы,

Цы дзы уарзыс? Йæ хъуынтæ дыл фæкалдта!

Л æ п п ы з

Æз ын, Гыцци, сынтæг ыскæнон хъуамæ,

Æмæ-иу хъармы сфæлдæхдзæнис афтæ...

Г ы ц ц и

Мæ цæст ыл мауал ысхæцæд мæ къуымы!

У сусæгхор, фыдхин æмæ гуыдынхъус.

Гыцци йæм фелвæста цъылын æмæ Гæдыла асæррæтт кодта лæппуйы хъæбысæй.

Г æ д ы л а

Ми-йау! Ми-йау! Уау-уау!..

Фыртæсæй фæддæдуар.

Г ы ц ц и

Куы ма дæ ссарон,

Дæ астау дын ныккæндзынæн уæд авд саст!

Л æ п п ы з

(æрæптæрста йæ был)

Мæ писаимæ хъазын мæ нæ уадзыс.
Цыма дын исты ахæрæм дæ хæйттæ...

Г ы ц ц и

Дæхи хæйттæ бахæрынæн куы уаис,
Æмæ Гыццийæн ахæр уæд йæ уд дæр.
Фæлæ нæ уадзы цары ауыгъд фиутæ.
Мæ гуымбылтæ мын хæндыгæй фæдавта.

Л æ п п ы з

Дæуæн ыстонджы уайд, уæд...

Г ы ц ц и

Уæд та-иу...

Гæдыйæ райгуырд – рацахсæд мыстытæ!

Л æ п п ы з

Нæ мыстыты мыггаг бындзагъд куы скодта...

Г ы ц ц и

Нæ сыхæгтæм, гъе, быдырты сæ ахсæд!
Фæцис нæ цары бур фиутæм зылындзаст!
Ысдæ йын афтæмæй ды та сæрхъызой.
Чысыл Гагийæу ‘рæппæрстай дæ былтæ.
Æз та ныртæккæ фелвасон мæ гуымбыл,
Цæй хъарм инджын дын авæра дæ Гицци...

Л æ п п ы з

Гæдылайæн æз авæрдзынæн йе ‘рдæг!

Г ы ц ц и

Мæ цæстæн мын æй ма æвдис куы загътон!
Æрпир дæхæдæг ацы инджын, рауай.

Л æ п п ы з

Гæдылайы куынæ уарзай, дæ инджын
Нæ хъæуы мæн...

Фæтæргай æмæ фæдæдуар.

Г ы ц ц и

Кæдæм цæуыс? Цы фæдæ?!

Цы хинæй сыгъд дæ, уынгтылзад гæдыйы
Куыннаæ уадзыс дæ хъæбысæй æрхизын?
Æз саударæгæн ма сбæззон мæ мадæн,
Дæ авдудон Гæдылайы дын надæй
Куынæ амарон. Уæ Лæппыз, цы фæдæ?!

Инджыны къус авæрдта фынгыл, йæхæдæг ауад лæппуйы агураг. Гæдыла фæзынд, йæ былтæ стæргæ.

Г æ д ы л а

Зæронд хъембыр! Цытæ дзурут, мæ боныл.
Гæдылайы инджынæй кæны 'нæхай!
Æз хъуамæ хитон быдырты хæлцагур
Ыстонггуыбынæй – судза хур, къæвда бон.
Мысты мыггаг сæм нал ныууагътон, йеныр
Уый – сойарм æхсин; ды, Гæдыла, бастъæл!..
Нæ уыдзæн уый!

Зары, кафы инджыны къусы алыварс.

Мяу, мяу, мяу!

Уауу, уауу, уауу!

Ныр цымаæ куыд кæндзынæн,

Иунагæй куыд цæрдзынæн,

Гъе, фæуон гæндон,

Оу, маæ бон?!

Ацы къус æрпирдзынæн,

Стæй нæ хæндыг сисдзынæн –

Нæу маæ цард зындон,

Оу, маæ бон!

Мяу, мяу, мяу!

Уауу, уауу, уауу!..

(Инджын кæны мастæймарæджы хæрд.)

Гыцци æрбалæууыд къæсарыл. Куы йæ ауыдта, уæд ыл аивæй æрæхгæдта хæдзары дуар.
Райста цъылын æмаæ йæм фæхъуызы.

Г æ д ы л а

Къусыдзаг цыхт ахордтон,

Ныр фæстæмаæ азгъордтон...

Г ы ц ц и

(айста йын йæ зарæг)

Мяу, мяу, мяу!

Уауу, уауу, уауу!

Дуар дыл æрæхгæдтон,

Ныр кæныс быны гæндон,

Оу, ма бон!..

(Ныздыхта йыл цъылын. Нæмгæ йæ расур-басур кæны къуымты. Цæуы гæдыйы æрдиаг. Ныппырх кодтой мигæнæнтæ.)

Ма хæдзар байсафыны фæнд ыскодтай?!
 Æви ысдæ ма дзаг къуымты къæбицгæс?
 Уæдмæ дæ сæры хъæбæртæй фæхъæрзай!
 Уæнгсæстытæй дæ аппарон ма кæртæй.
 Магуыры бон дыл куы 'ркæна, уæддæр мын
 Ма хæдзары кой зæггынаей куыд ризай!

Лæппыз фегом кодта дуар.

Л æ п п ы з

Цы ми кæныс?! Гæдыла дын цы кодта?!

Г ы ц ц и

Дæ инджыны къус аирвæзт йæ хъуыры!
(Гæдыла, йæ син йæ фæстæ ласгæ, асæррæтт кодта дуарæй.)
 Гъе, ууыл хæц, цъыллынг æмæ гæдывад!
 Ма хæдзары дæ кой, дæ хъæр куыд нал уа!

Л æ п п ы з

Дæ хæдзары, уæдæ, æз дæр нæ лæууын!
 Инджыны тыххæй чи мары йæ гæды,
 Къæрис гуымбылыл ратдзæнис хъæбулы!

Алыгъд Гæдылайы фæдыл.

Г ы ц ц и

Кæдæм, хъæбул?! Кæдæм лидзыс, цы кодтай?

Дæ Гыццийы цæмæн ивыс гæдыйыл?

Æви мæ хæдзары бæркæдтæ

Гæдылайы дзыхæй дæуæн нæ тонын?

Гом дуарæй мыст æрбалыгъд æмæ амбæхст къуымы. Ус æм баззад æдзынæгæй.

Уæ хорзæхæй, цы амбæхстис нæ къуымы?

Кæд фæзындис нæ хæдзары мыстытæ?

Куыд базыдта, Гæдыла нæ фæлыгъдис?

М ы с т а ч ь е

Зæронд хъембыр... Гæдыйы тæф Мыс-стачъе

Бæхы бонц-цаумæ, халонау, фæз-зоны.

Г ы ц ц и

Мæ хæдзарæй фæтары у ныртæккæ!

М ы с т а ч ь е

(мæстæй йæ мары)

Ц-цытæ дзурыс?

Г ы ц ц и

Фæтары у дын загътон!

М ы с т а ч ь е

Цыц-цы, цыц-цы, цы тызмæгæй мæм дзурыс?

Мæ зæрдæ рисы.

Г ы ц ц и

Аскъуыйæд дын, цъаммар!

М ы с т а ч ь е

Ныццавдзæнис мæ паралич.

Г ы ц ц и

Цæвæд дæ!

М ы с т а ч ь е

Хах-ха, ха, ха, ха, ха!..

Бсхъыдзы мæ кæн,иу-цъус дыл ысхудон...

Г ы ц ц и

Цæугæ ныртæккæ!..

(Цъылынимæ йæ расур-басур кæны. Мыст агæпп кæны йæ разæй.

Сылгоймагæн фырмастæй, стæй фырфæлладæй йæ бон улæфын нал у.)

М ы с т а ч ь е

Ха-ха-ха! Куыд хъал дæ.

Г ы ц ц и

Ныммардзынæн дæ!

М ы с т а ч ь е

Де ‘вæрæнтæ ракал,

Мыстачье дын дæ дзаджджын къæбиц фена!

Г ы ц ц и

(скодта кæуæгау)

Ныр уый хыртт-хыртт, ыстонг мырт-мыртмæ хъусон?

Лæппыз, цы фæдæ? О Лæппыз!.. Гæдыла!..

Æ м б æ р з æ н

2-аг НЫВ

Хъæды астау – æрдуз. Рæбынай – хох. Хохы хуылфы – лæгæт. Лæгæты раз – стыр бæлас.
 Бæласы бын – Мыстачъейы хуыкком. Мыстачъе иу стыр æнгуз тых æмæ фыдæй
 æрбатулы. Йæ алыварс æрзилы фæлладæй, фæллæ – цингæнгæ.

М ы с т а ч ь е

Кæуылты ‘нгуз, кæуылты ‘нгуз ыссардтон!
 Гыщцийы къæбиц рафснайдзынæн ардæм:
 Цыхтæй, картофæй, ссад, сæкæрæй, фиуæй...
 Уæдæ, æх-хсæртæ, хоры гага, мугæ...
 Ц-цы фаг ысты мæ хуызæн мыстæн афæдз?
 Хæрынмæ дæр, ц-цæрынмæ дæр мæ х-хуызæн!..
 Æндæр лæппу дæн æз!..

Зары æмæ кафы.

*Оу, мæ хур,
 Оу, мæ бон,
 Цы цард мын æрцыд, ой!
 Гъе, мæ зард,
 Гъе, мæ кафт!..
 Мæ амонд æрзылд, ой!*

*Царды цин,
 Царды зард –
 Мæ риуы арфæй, ой!
 Ацы цин*

Ныр мæнæн

Æрхæудта арвæй, ой!

(Фемдзаст лæгæтмæ. Барызт йæ 'ппæлæн ныхæстæй.)

Цы... цынæ вæййы...

Уæд та мæ паддзах искуыцæй фæзындис?

Мæ дз-дзыхы – цъ-цъенго... хъазгæ... 'Ндæр, цæй лæппу...

Ныр ц-цалдæр боны 'нгуз хæссынаен ма у!..

(Дивæй йæ цæст дары лæгæтмæ, ома, исчи мæ дзы хъусы.)

Æндæр хабар у мах паддзах Домбахъо!

(Æнгуз батылдта йæ хуыккоммæ.)

Гæдыла фæзынд чиугæ, фæллад, фæлмацыдæй. Уæддæр зары йæ фырмаестæй.

Г æ д ы л а

Оу, дæ-дæ-дæ-дæ-дæ-дæ-дæ-дæй!

Ме сджытæй æнæ пырх иу дæр нæй.

Амардта мæ иу ус бирæгъ,

Пирдзæнис мæ ам цъæх бирæгъ,

Фæлæ мын фæстæмæ здахæн нæй!

Цæф – мæ сæр,

Мæ фæрсджытæ – цъæхтæ,

'Лвæст – мæ къах,

Мæ уæрджытæ – цъæхтæ.

Оу, дæ-дæ-дæ-дæ-дæ-дæ-дæ-дæй!

Схæудзæн ам мæ мæгуыр уд сыдæй.

Ахæрин, фæнды къæбæр уæд,

*Гъе, сылы кæнæ хъæрмхуыпп уæд,
Фæлæ мын фæстæмæ здæхæн нæй!
Оу, дæ-дæ-дæ-дæ-дæ-дæ-дæ-дæй!*

*(Йæхи æруагъта къодахыл. Æвиппайд йæ цæстытæ цæхæртæ
акалдтой. Йæ рихитæ базмæлын кодта æмæ бахудт.)*

Кæцæйдæр мыл мыстон-быстон тæф ракалд.
Æви мæ тæсæй ме ‘мбудæнтæ сайынц?
Нæ, нæ, æрбадон хъузоны ам искуы,
Æндæра, ‘рцæудзæни мæ мæлæт стонгæй.
(Æрæмбæхст бæласы фæстæ.)

Фæзынд Мыстачъе.

М ы с т а ч ь е

(амоны лæгæттæ)

Нæ хъуыды кæнын афтæ ма æндæр хатт
Ныррæджы кодта хæтæнты фæцæугæ.
Æнæхъæн къуыри нæй æмæ нæ зыны.
Кæд ма нæ ‘рыздæхт афонмæ...

Г æ д ы л а

(ацахста йæ)

Æз ам дæн!

М ы с т а ч ь е

Мæ... мæ... мæ... Падзах...

(Гæдыйы куы ауыдта, уæд йæ цæстытæ амбæрзта йæ дзæмбытæй.)

Г æ д ы л а

Кастæ мæм æнхъæлмæ,
Æз дæр дæм тагъд-тагъд цингæнгæ фæзындтæн.
Ныртæккæ дын ысхъаздынаен дæ удæй.
Пысырайау дæ аууæрдон, ыстæй...

М ы с т а ч ь е

Нæ!

Нæ бакæндзынæ афтæ ды, мæ паддзах...

Г æ д ы л а

Бакæндзынаен, бакæндзынаен.

М ы с т а ч ь е

Уанцон нæу.

Мæ хуыкком – едзаг тæрс, зæгъай, æнгузтæй...
Мæ дзадджын къуым кæмæн зайдзæн æввонгæй.

Г æ д ы л а

Бынбауинаг, цы бæллыдтæ мæ фендмæ?!

М ы с т а ч ь е

(амоны лæгæтмæ)

Ам цард нæ паддзах Домбаты Домбахъо,
Ыстæй кæмдæр æрбайсæфтис æмбойны.
Цæмæй зыдтам фæзындзынæ дæхæдæг,
О, не стыр паддзæхты паддзах, Гæдыла!
Ныр дын къæхтæхсæг, дзабыртæсæрфæгæй
Ныллæудзынаен, æрмæст мын ратт дæ хорзæх.

Дæ февнæлдæй æз бамбæрстон ныртæккæ,
 Дæ цыргъ ныхтæм кæй бахаудис Домбахъо,
 Ыстыдтай йын, гъай-гъай, йæ сæр...

Г æ д ы л а

Бæгуыдæр!

Йæ бæсты ныр æз уыдзынаен уæ паддзах!

М ы с т а ч ь е

О... табу дын...

Г æ д ы л а

Дæ табутæ кæй хъæуынц?

Мæ ахсæн стонгæй судзгæ арт куы уадзы...

Æркъæмс дæ кæнон!..

М ы с т а ч ь е

Тобæ дын, мæ паддзах.

Нæ Домбахъо-иу сучыйы фыд хордта...

Г æ д ы л а

Уæдæ уыл ныр цы тугуарæн ныккодта?!

Паддзахæн æвæрд нард фыдтæ кæм ысты?

М ы с т а ч ь е

О, тобæ, тобæ... Тобæ дын, мæ паддзах.

Ныртæккæ æз ныккæндзынаен фæдисы хъæр.

Зæгъын, Домбахъо, карз тохы фæмардис.

Уæлахиздзау Гæдыла йын йæ бынат

Æрцахста, æмæ йе 'ххуырстытæм сиды,

Æмæ дæ разы зонгуытыл лæудзысты...

Г æ д ы л а

(хинсәйдзагәй)

Фәсайдта мә, фәцәлф кодта мә ныхтәй...

М ы с т а ч ь е

О, афтә ма дзур... Тобә дын, мә паддзах.

Г æ д ы л а

Дә дзыхыл хәц! Дә Домбахьойыл сау бон

Æз ныккодтон! Ныр мә Мыстачье сайы...

М ы с т а ч ь е

Æрхәссиккой дын сойкәлгә дә хәйтгә...

Г æ д ы л а

Уый кәд?

М ы с т а ч ь е

Дә хай нын алхатт дәр цәттә у.

Г æ д ы л а

Куына стәлфай фәстәмә 'рмәст мә разы,

Уәд-иу дә мәррдзәгтә дә уәлә баппар.

Ысфәлдахдзынән ацы хәд сыфтәргай.

Пысырайау дә баууәрддзынән сурәй,

Ныссаддзынән дә удагасәй михыл,

Æмә уыдзынә мәлдзгуйтән хәринаг!

М ы с т а ч ь е

Уæд басудзон дæ азарæй, мæ паддзах...

Г æ д ы л а

Цæй, тагъд!..

(Фæцудыдта.)

М ы с т а ч ь е

Æнæмæнг, карз тохы дæ фæрстæ?..

Г æ д ы л а

О, ма кой кæн... Фæуæд уый авд дæлдзæх!..

(Цыдæр фæхъуыды кодта.)

Домбайы ссырæй ахаста хæрам,

Фæлæ уый – арсы... Мæлдзыг уый – мæ хъуыны!

Ды тагъддæр уайгæ!

М ы с т а ч ь е

Тобæ дын, мæ паддзах!

(Азгъордта.)

Г æ д ы л а

Хах-ха-ха-ха!..

(Йæ рыстытæ йæ сагайдтой, уæддæр зары.)

Оу, дæ-дæ-дæ-дæ-дæ-дæ-дæ-дæй!

А-зæххыл æфхæрддæр нæй мæнæй,

Фæлæ сах мæ хъул куы сбада,

Уæд бæллиццаг у мæ пайда!

Сыздухдзынæн кады цард фæрнæй!

Оу, дæ-дæ-дæ-дæ-дæ-дæ-дæ-дæй!

(Нымдзаст лæгæтмæ.)

Æрмæст мæ галуан ауынын хъæудзæнис.

Сæ паддзах сырдатæн бабын, уый бæрæг у.

Къæйдурæй дæр мын сой æхсыр куыд дуцой,

Æз сын, гъе, ахæм сахъ паддзах уыдзынæн!

(Лæгæтмæ бацыд хъуызгæ.)

Хъуызгæ, цæссыг калгæ фæзынд Мыстачъе.

М ы с т а ч ь е

Мæ бон бакалд. Мæ хæдзар хæлы мæнæ.

Цы с-саразон? Ц-цы ракодтон Хуыцауæн?

Домбахъойы цур уал азы фæц-цардатæн,

Нæ хъуыды кæнын, схуыстæй йæм ыс-сдзырдтон...

Æмæ мын уыд йæхæдæг дæр рас-ст афтæ...

О, Стыр Хуыцау, ныккал фæлтау дæ цæхæр,

Ц-цæйнафæлтау-ма бахауон йæ ныхтаем!

С-сæрддон-с-сæрддæргъы ‘варæнтæ фæкодтон,

Зæгъын, мæ зымæг арвитон æвыдæй.

Ныр-ма мæ дзы куы фæуайд фæндаггаг...

(Фæмидæг йæ хуыккомы.)

Рубæга фæзынд, сыллынджытæгæнгæ, йæхинымæры заргæ.

Р у б æ г а

Тали, тали, тали, тали-тули,

Рари, рари, рари, рари-рури!

Цард æрцыди, цин –

Зæххыл байсæрстæуыд хин:

*Фесæфт, фесæфти Домбай æмбойны,
Уадзæм ныр сæрибарæй нæ дойны!
Цард æрцыди, цин –
Зæххыл байсæрстæуыд хин!*

*Тали, тали, тали, тали-тули,
Рари, рари, рари, рари-рури!..*

*Æцæг, куы фесæфид йæ кой мыггагмæ,
Уæд дунейыл мæ амондæн кæм уайд?!
Йæ галуаны мæхи ыскæнин хицау.
Кæсин-иу сырдатæм уырдыгæй дæлæмæ...*

(Кæсы Домбахъойы лæгæтмæ.)

*Чысыл йæ къуымтыл расæрфин мæ дымæг?
Йæ бæркаджын æвæрæнтæ йын фенин?..*

(Тæсæй фесхъиудта.)

*О, нæ! Уæдта-ма искуыцæй фæзындис?
Кæнæ дзы исты бæрæг хабар хъуысы?..*

(Аныгъуылд хъуыдыты.)

*Куы алхæнин Мыстачъейæн йæ зæрдæ...
Æгæр ныхъхъус – кæдæй нырмæ нæ зыны.
Æнæмæнгæй дзы исты бæрæг зондзæн.*

Йæ ныхы цъуппæй хойы Мыстачъейы дуар. Мыстачъе, йæ къухы – чысыл тыхтон, рахызт дзагъырдастæй, гæдыгъæдау ризгæ. Рубæга йæм лæууы чыылдымæрдыгæй æмæ йæ нæ федта.

Кæдæм?

(Мыстачъейæн адæргæй йæ тыхтон æрхаудта йæ къухæй.)

Цы дыл æрцыд? Цы кæныс?

Мыстачье

Ды... дæ?

Рубæга

Нæ буц паддзахы уынынмæ фæзындтæн.

Мыстачье

Ц-цы сæфтæн дæ æрбахастой дæ къæхтæ?

Цы ‘намонды базыртæ дыл æрзадис?

Мæнæн мæ сæр мæ кой куы у...

Рубæга

Цы ‘рцыдис?

Мыстачье

Домбахъо бабын... Рухссаг уæд нæ паддзах.

Мыстачье кæуы, Рубæга фырцинæй ныззылд цылау.

Рубæга

У, ух! Хуыцау, мæ хъуыддæгтæ куыд тулынц!..

Мыстачье

Цы уыдис уый? Цы дыл æрцыд? Цы кодтай?

Рубæга

(кæнгæ маст æвдисгæ)

Цы ма кæнон, мæ иузæрдыг Мыстачье-е?

Цы паддзахæй æнæ паддзах æрбадæн-н!

Мæ хъуыддæгтæ ныссутæ ысты йеныр-р.
 Æндæр ран уыдис галуантæ ысуадзын-н
 Домбахъойæн кæдæйнырмæ йæ зæрды-ы.
 Йæхи уæттæ мæнæн загъта-а...

М ы с т а ч ь е

(фæтарст)

Ц-цы з-зæгъыс?!

Р у б æ г а

Сыхаг дын уыд. Ысты сыхæгтæ барджын-н
 Кæрæдзимæ, дзырдхъом вæййынц, æмæ ды-ын
 Æнæмæнг искуы загътаид йæ ныха-ас...

М ы с т а ч ь е

Цæй ныхас?

Р у б æ г а

Куыд цæй ныхас? Æрымыс æ-æй –
 Лæвæрдта мын йæ галуантæ!

М ы с т а ч ь е

Цы кодтай?

Р у б æ г а

Æз ницы кодтон. Сырдтæн ды зæгъдзынæ-æ –
 Домбахъо мын йæ галуантæ ныууагъта-а!..
 Æхсæртæ, зæгъ, æнгузтæ дын хæсдзысты,
 Æмæ сыхæгтæй ‘нусбонтæм цæрдзыстæм-м...

М ы с т а ч ь е

Ц-цытæ дзурыс? Гъе, уыдон тыххæй бабын...

Р у б æ г а

Ныр абæстæ мæн уыдзæнис-с!..

М ы с т а ч ь е

Цы загътай?..

Куы дæ фехъуса ахæм дзыхæй дзургæ...

Р у б æ г а

(фæтарст)

Нæ дæ æмбарын, хинæйдзаг Мыстачъе,

Домбахъо нын сæрæгасæй æрыздæхт?

Уæлахизимæ æрхаста тырыса?

Цæмæннæ цæуыс, уæдæ, сырдатæм хонæг?!

М ы с т а ч ь е

Домбахъо бабын...

Р у б æ г а

Тынг хорз! Гъе, ‘мæ, афтæ-æ...

М ы с т а ч ь е

Йæ бынаты йæ удыскъуынæг рабадт!

Р у б æ г а

Цытæ дзурыс?! Уæд чи у, цымæ, уагæр?

М ы с т а ч ь е

О, сабырдæр... Гæдылаты Гæдыла –

Ёнæхъæн сырды паддæхты паддзахдæр!
 Домбахъойы дзæмбийæ у чысылдæр,
 Фæлæ йæ тых та!.. О Хуыцау, æрхауай!
 Гæдылайы тыхы къуыбар куы скодтай,
 Мæнæн дзы фаг цæмæнна радтай йеуæд?
 Домбахъойы ныскъуыдтæ кодта мургай,
 Йæхицæн у æрмæст йæ уæн дæндагдзæф.

Р у б æ г а

Домбахъойы ныскъуыдтæ кодта мургай,
 Йæхицæн у æрмæст йæ уæн дæндагдзæф?!

М ы с т а ч ь е

(кæуы)

Нæ Домбахъо... Фæбадти сау нæ паддзах...
 Ныр тугуарæн ныккæндзæнис нæ сæртыл.
 Фæлæ – æмбæхсгæ... Лидзгæут фæйнæрдæм!

Йæ тыхтон фелвæста æмæ, хæбæцц-хæбæццæнгæ, алыгъд.

Р у б æ г а

Цы хъусын ай? Цы фыд-фынты хай бадæн?
 Домбайæ фыддæр чи у, ахæм паддзах
 Куыд ысфæразæм, йеу фæуа, нæ къона?
 Цы лæвæрттæ нæ домдзæни? Цы кæнон?
 Фæцæуон, сырдатæн радзурон мæ фыдуац:
 Домбахъойы нын чи скодта кæрдихгай,
 Йæхицæн та æрмæст йæ уæн дæндагдзæф
 Кæмæн фæцис, гъе, уыимæ нæ сæртæ
 Куыд фæуыдзысты сау еууаг, мæ къона.

(Ацыд катыйгæнгæ.)

Гæдыла тых æмæ фыдæй, фæлæ, цинæй райгæ, лæгæтæй раласта стайы царм. Фæразгæ дæр æй нæ кæны, архайы, куы йæ æрцауындзид бæласы цонгыл, афтæмæй зары.

Г æ д ы л а

*Хур арвыл тулы, зæхх куыд зилы –
Нæ цардæн иуран æрхæст нæй.
Æрвыл æхсæвы бон куыд ивы,
Нæ цард дæр афтæ у, уæллæй!*

*Цыфæнды хорз фидæнмæ ма бæлл,
Куыдфæнды ма царай фæрнæй,
Уæддæр дахицæй уæгъды ма ‘ппæл,
Зæххыл паддзахæй хуыздæр нæй!*

*Дæ зæрдыл маргъы ‘хсыр куы лæууа,
Уæддæр дын æй хæсдзысты ‘дзух.
Дæ ныхмæ исчи кæд фæлæууа,
Уæд ын йæ мукъутæ ныздух!*

*Хур арвыл тулы, зæхх куыд зилы –
Нæ цардæн иуран æрхæст нæй.
Æрвыл æхсæвы бон куыд ивы,
Нæ цард дæр афтæ у, уæллæй!*

*Кæцæй æнхъæл уыдтæн æз æмæ абон,
Мæ хъул æнæмæнг афтæ сах ысбада.
Мæнæй æдыхдæр чи разына сырдатæй,
Хъызæттæ радгай уыдонæй кæндзынæн.*

Цыты бынæтты баддзысты мæ цуры.
 Мæ гæды дзырдтыл «нæ» зæгъынæй далæ
 Быдыры дæр æмриздæджы куыд ризой.
 Куы сызмæлой, сæ дæлдымæг-иу уайтагъд
 Бæскъуырдынаен мæ къахы фындзæй афтæ...

(Йæ къах фæцæй хъил кодта æмæ фæуæлгоммæ.)

Оу, дæ-дæ-дæ-дæ-дæ-дæ-дæ-дæй!..
 Мæ тæригъæдæй бад, Гыцци, мæстхæлдæй.
 Мæ фæрсджытæ лыстæг зыгуым ныййисты.
 Цы мæрддаг сырд у, акæс-ма, йæ царм ын
 Бæхуæрдоныл нæ акæндзынæ иу ласт.
 Цы ахст туг баззад къæдзæхдуртыл, уым æй
 Дзæбæх ыстылдтон. Бакæс-ма йæм, бакæс...
 Бынтон нæуæгæргæвстæнгæс æвдисы.
 Зæгъдзынаен сырдатæн – нал бæззыдис йе ‘взаг,
 Домбахъойы фарс рахæцынмæ хъавыд,
 Æмæ йæ уайтагъд аййæфта фæстейæ.
 Йæ царм ын уæлæ къалиуыл æрцауындз!..
 Уæд фыртæсæй сæ зонд фæцæуид сырдатæн.

(Нæ йæ фæразы бæласы цонгмæ. Тыхсы.)

Цы чындæуа? Ныр тагъд зындзысты ардæм...
 Бæргæ йыл хъæуы истæмæй ысхæцын...

(Цæмæй йыл схæца, ахæм исты агурь.)

Йæ галуаны дæр ницы уайд ахæм?

(Бацыд галуанмæ.)

Хъавгæ, тæрсгæ-риздæг фæзындысты Арсæмæг, Бегъырыхъо, Рубæга, Хъилхъус, Саго,
 сырдатæ. Рубæга аивæй йæхи уромы фæстейæ.

Б е г ъ ы р ы х ъ о

(Рубæгайæн мæстыйæ)

Дæхи фæстæмæ ма лас. Цу мæ разæй!

Р у б æ г а

Мæ къахы сындз фæныхстис æмæ рисы...

Б е г ь ы р ы х ь о

Гæды митæ!..

А р с æ м æ г

Уæ кæрæдзи цы хæрут,

Æнæуый дæр сæфты къахыл куы лæууæм?

Р у б æ г а

Мæ мард хъæбулы цæсгомьстæн...

Х ь и л х ь у с

(Бегъырыхъойæн)

Уадз æй.

Б е г ь ы р ы х ь о

Дæ дзыхыл хæц!

А р с æ м æ г

Цы мард уыл æрцыд, уагæр?

Р у б æ г а

(скодта кæуæгау)

Мæ дæлфады сындз фелвасæн мын нал ис...

Б е г ь ы р ы х ь о

Мæ разæй цу! Дæ сайд уд дын æлвасын!..

(Фемдзаст сты стайы царммæ. Ныууохх кодтой. Тарстæй зылыңц йæ алыварс.)

Йæ мукъутæ уал амур кодта амæн.

Х ь и л х ь у с

Мæгуыр йæ бон...

Р у б æ г а

Цæуыл тъизыс, хæлынхъус?

Нæ туг нын дойныйæн куы нозта. Агъæц,

Нæ зондджын паддзах базондзæнис, чи циу?

А р с æ м æ г

Ыстыр у тынг?

Р у б æ г а

Цытæ дзурыс, Арсæмæг!..

Х ь и л х ь у с

Домбахъойы нын чи скодта кæрдихгай!..

А р с æ м æ г

Йæхицæн у æрмæст йæ уон дæндагдзæф?..

Б е г ь ы р ы х ь о

У, ух! Йæ тыхы иу хай мæ куы уайд!

Х ь и л х ь у с

Цæгъддзæнис нæ.

Б е г ь ы р х ь о

Цы цæгъдинаг дæ ‘рдæгмард?

Хах-ха-ха, ха!..

Æгæр хъæрæй худ тын фæцис æмæ фестад цавддурау. Рубæга у агæппæввонг.
Хылхъусæн йæ уæрджытæ фесты йæ быны. Арсæмæг сæм кæны фæрсæджы каст.

С а г о

Цы судзаггаджы судзгæ мард уыл æрцыд?
Фæрсæг уæ нæй. Нæ кой нæ кæны ничи.
Тæрсгæ-ризгæ уæддæр йæ дзыхмæ хилæм.
Æрмæст нæм тигъмæ ма кæсæд, æндæр ын
Йæ къæхты бынтæн апъамæ цæттæ стæм.
Йæ бындзытæ йын сурдзыстæм, нæ сæртæ
Йæ къæлæтджынаен бабæззæнт æрмæстдæр,
Æмæ нæ уымæй хуыздæр цард нæ хъæуы!

Б е г ь ы р ы х ь о

Нæ дæ хъæуы, æмæ фæстæмæ – уайгæ!

С а г о

Æмæ цæуын. Нæ уарзын æз, мæ сæрæн
Йæ астæуты паддзах дæр сима зул-мул!

Р у б æ г а

(ууварсмæ)

Куы асенк кæнид, паддзахмæ фæуаин
Хæрзæггураггаг, афтæ ‘мæ дæ, афтæ,
Саго нæ уарзы.

Б е г ъ ы р ы х ъ о

Мæлæты сæрыстыр!

А р с æ м æ г

Цæуын нæу зын, æрмæст дæ фæдыл зилдзæн,

Дæ аууонау, нæ паддзахæн йæ фыдæх.

Нæ уыцы тасæй зæрдæтæ нырризынц...

С а г о

Тæрсгæ-ризгæ дымыстæрæй фæцæрын

Цы туджы ис, нæ бамбардзæнис никуы,

Сæрыстыр цардæй иунаг уысм цæй аргъ у!

(Ацыд.)

Х ъ и л х ъ у с

Тæхудиаг дæ ныфс...

Б е г ъ ы р ы х ъ о

Ды та ныхъхъус у!

Кæд паддзахимæ баиу уа нæ ныхас,

Сæрыстыр цард ын раттдзынæн уæд, агъæц!

У, ух!..

А р с æ м æ г

Бегъырыхъо, ныууадз дæ хылтæ.

Куырой куы зилы акæс ма нæ сæртыл.

Нæ паддзахмæ куыд бацæуæм, цы хуызы,

Гъе, уый у ахсджиаг ныртæккæ.

Б е г ь ы р ы х ь о

Уæд уал

Ныззарæм тагъд йæ кады зарæг иумæ,
Ыстæй нæ хондзæн мидаемæ.

А р с æ м æ г

Цы зарæг?

Б е г ь ы р ы х ь о

Цæй, «Айс æй, ахæр æй!»

Р у б æ г а

Зæгъын уал,

Нæ хистæртæ куы бацæуиккой кадæй
Паддзæхты паддзахмæ, цæмæй йæм мацы
Хъыг ма фæкæса...

А р с æ м æ г

Иу фæнд ис мæнмæ дæр:

Мах бамбæхсæм. Рубæга у дзырдарæхст.
Уый бадзурдзæнис паддзахмæ. Зæгъдзæн ын,
Кæй бæллæм мах, йæ цагъартæ, йæ уындмæ.
Æмæ йæ фенæм. Сусæгæй йæ фенæм.

Р у б æ г а

Мæ цард, мæ ныфс, мæ æмдзуарджын Арсæмæг...
Хъилхъусы хуызæн дзырдарæхст мыггагмæ...

Х ь и л х ь у с

Мæ... зы-ынг... хуыссы...

(Йæ зæрдæ бахъарм æмæ къодахы аууон адæргъ.)

Б е г ы р ы х ь о

Æмбæхсæм мах. Ды – размæ!

Арсæмæг бæласыл схызт. Бегырыхъо Мыстачъейы хуыккомы аууон къутæры ныббырыд. Хъилхъус нал æнцайы йæ тарст фесхъиу-фесхъиуæй. Рубæга згъалы йæ цæссыг, нæ уæнды лæгæтмæ. Райгæ фæзынд Гæдыла. Йæ къухы – паддзахы лæдзæг. Сырдтæ йæм кæсынц тарст æмæ дисгæнгæйæ. Уый сæ нæ уыны.

С ы р д т æ и у м æ

(фæрсæрдæм)

Паддзахы лæдзæг!.. Уагæры цы сырд у?!

Г æ д ы л а

Ныртæккæ базондзыстут, чи дæн. Чи дæн?!

(Лæдзæгæй хъавы стайы царм сисынмæ.)

Уый чи ‘рпырдта, гъе, уымæ исчи зулдзых

Йæ фыны дæр ысуа, кæй фæнды, сырдтæ?

(Сырдтæ ризың фыртæсæй.)

Уæ удтæй уын ысхъаздынæн, фæлæуут,

Тæнтъигъæггуыр д Домбахъойы хæлæрттæ!..

(Бегырыхъойы хъусы цъупп Мыстачъейы хуыккомы аууонæй сзынд.

Куыд ризы, уымæ фемдзаст Гæдыла.)

Кæсут-ма ацы саухъус мыст-цыдæрма.

Мæн дæлæмæдзыд сайынвæнд ыскодта!

Æз дын ныртæккæ!..

*(Йæхи йыл ныццавта. Ацахста йын йæ хъус. Æмæ бирæгъ нынниудта.
Ныццавта хъæдмæ.)*

Б е г ь ы р ы х ь о

Фесæфтæн, Арсæмæг!

*(Гæды фæтарст. Ныффутт кодта. Сгæпп кодта бæласыл. Арс афтæ
фенхъæлдта, уымæ схизы – æрхауд захмæ. Йæхи аппæрста бирæгъы
фæдыл.)*

А р с æ м æ г

Мæхицæн йеуу кæны мæ къона-а!..

Г æ д ы л а

(йæхицæн)

У-уа!..

Куыд фæцæй сæфтæн ‘нæнхъæлæджы мæнæ...

(Фемдзаст гæдыхъæдау ризæг Рубæгамæ.)

Ды та кæцы дæ?!

Р у б æ г а

Басудзон дæ ардæй,

Дæ цагъар дæн.

Г æ д ы л а

Дæ хъузæттæ цы фесты?!

Р у б æ г а

Дæ фыдызнагтæ афтæ уæнт, мæ паддзах.

Г æ д ы л а

Кæмæ цыдыстут сусæгæй?

Р у б æ г а

Æргом дæм

Нæ ныфс нæ хастам, бастъæлæм, нæ паддзах.

Дæ фенын та нæ афтæмæй фæндыдис...

Сагойæ дарддæр! Уый паддзах нæ зоны.

Ныргæвдинаг у! Иннаетæ дын хъуамæ

Лæвæрттæ 'рхæссой. Базонын фæндыд сæ,

Цы агурынц дæ уд æмæ дæ зæрдæ?

Г æ д ы л а

Цæугæ сæ фæдыл. Бафæдзæхс сæ карзæй:

Сæ хъару сæ куыд амоны, раст афтæ

Нæуæгæргæвст кусæрттагæн йæ нæрдтæй

Сæ лæвæрттæ куыд аразой æрвылбон!

Мыстачъе та кæм зæххы скъуыды фесæфт?

Р у б æ г а

Дæ азарæй сыгъд æрбауон мæ паддзах...

Г æ д ы л а

Кæм ис, зæгъ æй!

Р у б æ г а

Дæ рухс галуанæй... алыгъд.

Г æ д ы л а

Мæнгард цыдæр!.. Æрбаласут æй тагъддæр!

Р у б æ г а

Дæ азарæй, уадз, басудзæд, мæ паддзах...

Фæцæуы. Тæрхъус рабадт æмæ, йæ хуылыдз хæлафыл æрхæц-æрхæцгæнгæ, фæцæуы йæ фæдыл. Гæдыла йæм нымдзаст.

Г æ д ы л а

Ды та кæдæм?

Х ь и л х ь у с

Ы, ы, ы?..

Г æ д ы л а

Хъæудзынаæ мæ!

Фæстæмæ раздæх. Иу хонæг уал ауадз.

Æ м б æ р з æ н.

Д Ы К К А Г А К Т

3-аг НЫВ

Хъæды астæу Домбахъо – йæ фарсыл хаудæй, хызы тыхтæй. Уынæргъы. Хъæрзы. Йæ уд уæлдай кæны хыз атоныныл. Фæлаæ йæ нæ амоны йæ хъару уыйбæрц æмæ та ныррыхы йæ фырмастæй.

Д о м б а х ъ о

О, бастъæла, йæхи улы фыдæнæн
Æппæтхъомы ном чи ратты йæхицæн,
Йæ тыхы цæсты чи фæкæсы цардмæ,
Хæрдмæ скæсын кæй бæрзæй нал фæтасы.

П а у з æ.

Мæ тыхы бæрц Хуыцаумæ дæр нæ уыдтон.
Фæбогъ-иу кодтон хъæды иу кæронæй,
Йæ иннæ фарс-иу барызтысты сырдатæ.
Сæ къæхтæ-иу фæкъæдз сты сæ быны...
Куыд съл худтæн тæнтъигъæгтæ, тæппудтæй!
Мæйдар æхсæв дæр хур бонау лæгæрстон.
Мæ фыдызнаг мын иу цæфæн нæ лæууыд...

П а у з æ.

О, йеуу фæуон, кæд уый зæрдæ мæ сайдта...
Цыдæр хызтæм, цыдæр дызгъуынтæм кастæн.
Сæ бийæгыл мæ мид-зæрдæйы худтæн.

Æнхъæлдтон, у хæлуарæджы бындзахсæн.

О ме ‘дылы сæр, с’ астæумæ куыд хаудтæн?!

Бегъырыхъо æрбагæпп кодта лæф-лæфгæнгæ. Домбахъойыл йæ цæст дæр нæ акъуырда.
Фæтæхы дарддæр.

Бегъырыхъо!

Б е г ъ ы р ы х ъ о

Мыстачъейы нæ федтай?

Мæ магуыр у-уд йæ агурынаёй ас-скъуы-ыд.

Куы йæ ‘рцахсон, магуыр мын уæд йæ къона!..

(Хъæды ныццафта дарддæр.)

Д о м б а х ъ о

Цы кодта уый? Кæд-ма йæ хъуыд Мыстачъе?

Йæ дзырды сæр йæ гуыбын у æрмæстдæр.

Мыстачъе та... Ыстæй мæнмæ фæстæмæ

Куыиннæ фæкаст? Уыдис йæ бакаст афтæ,

Цыма мæ никуы бонты федта...

Арсæмæг æрбацыд хъуызгæ. Домбахъойы куы ауыдта, уæд йæ дзæмбытæй амбæрзта йæ
цæстытæ.

А р с æ м æ г

Домбахъо дæ?

Д о м б а х ъ о

Фæзындтæ мæм, Арсæмæг?

Хах-ха-ха-ха!.. Зыдтон æй æз – зындзынаё!..

Æрмæстдæр мын дæ бон уыдзæнис баххуыс!..

А р с æ м æ г

Цуаны дæн. Нæрдгусарт не ‘фты къухы.
 Дæ уынæрмаæ фæбырыдтæн мæ фазыл.
 Æнхъæлдтон – ис мæ амæттаг мæ ныхты.
 Фæсайды дæн...

Д о м б а х ъ о

Мæн агуырдаг, мæ фæндæй?
 Куы йæ зоныс, куыд тыхджын мæ хъуыд де ‘ххуыс.
 Ныр мæ ыссардаг...

А р с æ м æ г

Нæ дæ ссардтон.

Д о м б а х ъ о

Ма худ!

Æввахс æрбацу. Хыз уыныс мæ уæлæ?

А р с æ м æ г

Æз ницы уынын...

(Фæцæуы.)

Д о м б а х ъ о

Ау, мæн дæр нæ уыныс?

А р с æ м æ г

Дæу дæр нæ уынын. Æз уынын мæ фидæн.
 Æрмастдæр уый. Мæ сабыр цард...

Д о м б а х ъ о

Паддзах дæн!

А р с æ м æ г

Фæрнæй дзы бад.

Д о м б а х ъ о

Дæ паддзах дæн!

А р с æ м æ г

Уый уым ис.

Уым паддзахы къæлæтджыныл æрбадтис.

Уым паддзахы ыстыр лæдзæг – йæ къухы.

(Ацыд.)

Д о м б а х ъ о

Цы уынын ай?! Цытæ хъусынц мæ хъустæ?!

Мæ мæлæтмæ цæмæн бæллынц мæ хъантæ?

Мæ дæлбазыр сæ уый тыххæй фæдардтон?

Мæ дæлфæдтæ мын фырпъатæй куы хордтой,

Йæ тыхсты сæ куыд ферох уæд сæ паддзах?

П а у з æ.

Кæсут, цы уыдтæн!... Нал сæ хъæуын йеныр.

Бæрзонд куы лæууай, табу дын кæндзысты,

Æрхаудтай, уæд æххуысы къухмæ ма кæс.

П а у з æ.

Æниу, нæ мыггаг иухуызон кæм уыдзæн?

Мæгуыр дзы чи у, уый... мæхи Рубæга.
 Мæн мысгæйæ йæ цæссыг, бецау, калдзæн.
 У-у-у!..
 Æз-иу цалынмæ не суагътон мæ дойны
 Сырды хъарм тугæй, уый-иу бадт фæрсылæй.
 Ыстæй куы хордта, йеуæд дæр æфсæрмæй...
 Мæн æфсæрмæй! Ныр расиддзæнис мархо.
 Æниу, мæ мастæй афонмæ кæд искуы,
 Хъæды халонау, иунæгæй дæ мæлæт
 Æрцыд æмæ дын къахы сынт дæ сау цæст?
 О, нæ! Мæлæт, æрцу мæм йеуæд тагъддæр,
 Мæрдты бæсты Рубæгайы мæ риуыл
 Цыкурайы фæрдыджы ‘фсон куыд дарон!
 Æрцу мæм тагъд! Æрцу мæм тагъд!! Æрцу мæм...

Р у б æ г а

(йæ хъæр хъуысы æддейæ)

Гъей, гъей, кæм ыстут, сырдатæ! Тагъддæр уе ‘ппæт
 Нæ паддзахæн сæумæцъæхæй лавæрттæ
 Æрбахæссут куыдхуыздæронæй...

Д о м б а х ъ о

Оу, уа!

Кæсут-ма йæм... Рубæга... Тагъддæр рауай!..

Р у б æ г а

(æрбацыд хъæргæнгæ)

Гъей, гъей, кæм ыстут, сырдатæ!..
(Домбахъомæ кæсы зулма, ома, нæ дæ зонин.)

Тагъддæр уе ‘шпæт!..

Д о м б а х ъ о

Мæхи Рубæга! Рауай мæм хæстæгдæр!

Р у б æ г а

Мæ куысты дæн. Уæлдæйттæ мæм куыд дзурыс?

Нæ паддзахæн лæвæрттæ...

Д о м б а х ъ о

Æз паддзах дæн.

Р у б æ г а

Уæд онгбаст æмæ уонсастæй цы хуыссыс?

Д о м б а х ъ о

Мæ сæфт æрцыд, фæлæ уыдтæн дæ паддзах.

Домбахъо дæн.

Р у б æ г а

Хæрæгæн дæ йæ дымæг!

Гъей, гъей, кæм ыстут, сырдатæ!..

(Ацыд.)

Д о м б а х ъ о

Ух-х, мæ боныл,

Куы дæ зыдтаин, хин æмæ кæлæн дæ!..

Мæхиуыл нæ, мæ бандоныл мын тадтæ.

(Фырмæстæй ныррызт æмæ баззадис дзагъырдастæй.)

Йæ къæхтæ фырфæлладæй йæ быны дыдæгътæ кæнынц, афтæмæй фæзынд Мыстачъе. Йæ бон цæуын нал у. Ахауы, фæлæ та бæлæсты æнцæйтты рабады.

М ы с т а ч ь е

Мæ бон кæлы... Мæ з-зынг хуыссы... Мæ къæхтæ,
Цы мард уыл æрцыд? Бадон ис уæ хъару?
Куы райгуырдыстæм ацы зæххыл иумæ,
Сымах мæнæй ц-цæмæн стут зæронддæр?

П а у з æ.

Æц-цæг, ныр цал бон не суагътат уæ фæллад?!.
Уæддæр-ма мын ныффæразут хæрз чысыл...
Хæрз чыс-сыл-ма, 'мæ авд хохы фæстæмæ
Нæ с-сæр фæхæс-сæм. Афонмæ Гæдыла
Кæд базыдта, мæ сау сæр дзы æмбæхсын,
Уæд нæ сæумæйæ, уады фугтау, сурдзæн.
*(Фыртæсæй ныррызт. Йæ уд-ма скъуыны размæ, фæлæ йæ къæхтæ йæ
коммæ нал кæсынц æмæ зæххыл ныддæлгом, хъарæггæнгæ.)*

*О, уас нæ фæлмæнзæрдæ, сахъ Домбахъо,
Нæ зынгхуыст Домбахъойы тæригъæдæй
Ма дæр ц-цард фена,
Ма дæр бон фена,
Ма дæр цъ...*

Д о м б а х ь о

Мыстачъе нæ дæ, цы?

М ы с т а ч ь е

Мæ бон бакалдис...

Д о м б а х ъ о
Мыстачье!..

М ы с т а ч ъ е
Мæ хæдзар фехæлд...

Д о м б а х ъ о
Мыстачье хъуамæ уаис, уæдæ, чи дæ?
Мæлдзыгæн йе сæфт базыртæ æрхæссынц.
Дæу та цы ‘рхаста ацы сæфт бынатмæ?

М ы с т а ч ъ е
Домбахъо дæ?

Д о м б а х ъ о
Æз дæн, Мыстачье, ма тæрс.

М ы с т а ч ъ е
Æмæ... Куыд тагъд ысмидæг дæ дзæнæты?

Д о м б а х ъ о
Уæлæуыл дæр мын нал баззад кæнинаг.

М ы с т а ч ъ е
Уæдæ, æз дæр... Ныртæккæ мард дæн?

Д о м б а х ъ о

Рагæй.

М ы с т а ч ь е

(хъарæггæнгæ ныддæлгом зæххыл)

О удхæссæг, мæ иунæджы тæригъæд
 Дæ фæдыл æфтыд фæуа,
 ‘Мæ ма бафсæд цæрынæй,
 Мæнæн мæ амæлæт дæр чи нæ базонын кодта;
 Мæнæн мæ зынг чи ахуыссын кодта;
 Мæн хурмæ мæхи тавын чи нæ бауагъта...
 Æндæр-ма дæ куыд фелгъитон?..

Д о м б а х ь о

Дæ фындз цы ‘руагътай, де стыр уд дзы аскъуыд?

М ы с т а ч ь е

Мæнæй дæр уыцы иунæг уд ыскъуыйы.
 Сæрддон-сæрддæргъы ‘нгуздавæн фæкодтон,
 Ныр мын кæмæн баззадысты æввонгæй?

Д о м б а х ь о

Уæдæ, æгас дæ, мауал тæрс, Мыстачъе.

М ы с т а ч ь е

Æмæ ды та? Цæмæн лæууыс бæстытæй?
 Нæ дæ амардта?!

Д о м б а х ь о

Уды-ма бæргæ дæн...

М ы с т а ч ь е
Фæзындзæн-ма дæм?

Д о м б а х ь о
Уастæн фыд æвæрæд!

М ы с т а ч ь е
Мæ хæдзар фехæлд... Багæндон дæн... Тагъддæр!

Д о м б а х ь о
О, азмæл, мæ хур, фесæфынæн иу дæр
Уыдзæнис фаг.

М ы с т а ч ь е
Ды та?

Д о м б а х ь о
Æз-ма кæй хъæуын...

М ы с т а ч ь е
Цы сым-сым кæныс?! Тагъддæр – дугъ мæ фæдыл!

Д о м б а х ь о
Куы мæ уыныс, куыд стыхстæн йæ хызы.

М ы с т а ч ь е
Ныскъуыдтæ йæ кæн! Арæцугъ æй иуварс!

Домбахъо архайы хыз аскъуыныныл, фæлæ йын нæ комы æмæ фырмастæй рыхы йæ тых,
йæ бонæй. Йæ рыхынмæ Мыстачъе йæхи ныщæвы арвыл.

Нæ дын комы?

Д о м б а х ъ о

Хызбийæг зоны, хыз ын

Быд кæмæн у! Домбай уæнгты ‘хсар бадон.

М ы с т а ч ъ е

Хызы мурæй?!

Д о м б а х ъ о

Рæхысау мыл æртыхстис...

М ы с т а ч ъ е

Æрмыртт-мыртт æй кæн, хызбийæгмæ ма хъус!

Мæнмæ фæкæс...

(Æхсыны хыз. Домбай йыл худы.)

Д о м б а х ъ о

Цы ми кæныс, Мыстачъе?

Мæ хъару йыл кæдæй нырмæ фæлварын.

Мæ бон куынае у, аскъуынон дзы иу таг,

Уæд ын дæ тых цы бакæндзæни, мардзæ?

М ы с т а ч ъ е

Хынджылæг ма кæн, уый мæнæн – гæнгæлы.

Д о м б а х ъ о

Дæхæдæг – уайгæ, ‘рцыд мæнæн мæ адзал.
Йæ кæлæнæй мæ баппæрста йæ хызы!..

М ы с т а ч ъ е

Йæхицæн та хъæдгом – æрмæст йæ иу уæн.

Д о м б а х ъ о

Кæмæн?

М ы с т а ч ъ е

Гæдылайæн, йæ бон ныккала.
Дæ галуаны æрбаттис ныр паддзахæй.
Йæхимæ сиды сырдтæм...

Д о м б а х ъ о

Куыд Гæдыла?!

Цæй Гæдыла?! Цæмæн мæ лидзынц сырдтæ?!
Мæ галуанмæ йæ ‘намонд сæр кæй хæссы?!

М ы с т а ч ъ е

Дæу ам фæхты куы ныххоста æрдугай...

Д о м б а х ъ о

Кæй ныххоста?!.

М ы с т а ч ъ е

Дæхи-ма айваз йеныр.

Мыстачье йын йæ хызы тæгтæ дæндагæй алыг кодта. Домбахьо йæхи куы атьæпп ласта,
уæд алиуырдта хызæй.

Д о м б а х ь о

Цы диссаг у!.. Куыд феуæгъд дæн?! Цы хуызы?!

М ы с т а ч ь е

Æз дæ ысуагътон.

Д о м б а х ь о

Чи ‘рцахста мæ галуан?!

(Фефсары маестæй тъыфылтæ калгæ.)

М ы с т а ч ь е

Дæ сæфты къахыл ма ныллæуу, Домбахьо!

Æрхæст-ма дыл, уæд дын хатыртæй нал у.

Д о м б а х ь о

Мæ фæстæ уайгæ!

М ы с т а ч ь е

Фехæлди мæ хæдзар!..

Фæцæйлыгъд хæды тарфмæ, фæлæ йæ Домбахьо рацахста иу гæппæн. Фæласы йæ тыхæй
йæ фæдыл.

Д о м б а х ь о

Мæ фæстæ, загътон! Тохы бон Домбахьо

Гæбылатæ-бæдылатæй нæ тæрсы!

Æрмæстдæр мын æй ацамон ды дардмæ,

Ыстәй мә адзал уый ныхты әрцәуәд!

М ы с т а ч ь е

Куыд амардтән... Куыд фесәфтән... Мә боныл...

Домбахьо йә зәрдәхьәрмттәгондәй аласта йә фәдыл.

Æ м б æ р з æ н.

4-æм НЫВ

Дыккаг нывы бынат. Бæласы цонгыл ауыгъд – стайы царм. Йæ быны паддзахы къæлæтджыныл, йæ къухы – паддзахы лæдзæг, бады Гæдыла-паддзах. Хъилхъус ыл маргъы систæй арæзт уæлдæфкалæнæй калы сыгъдæг уæлдæф. Рубæга æрбауад.

Р у б æ г а

Æд цот Арсæмæг ‘рбацæуа, мæ паддзах?

Г æ д ы л а

Цы сæм ис?

Р у б æ г а

Хуын, мæ паддзах, хуын. Стыр хуын!

Г æ д ы л а

Уæд рацæуæнт.

Р у б æ г а

(йæ ‘рмттæ æрхоста сæ кæрæдзийыл)

Нæ паддзахы хорзæх уын

Ыстыр Хуыцау дæтты!

Æрбацыд Арсæмæг æд цот. Тæбæгъты æрбахастой галы сгуытæ.

А р с æ м æ г

Табу – дæхицæн,

Нæ паддзæхты паддзахдæр.

Р у б æ г а

Хуын æм бахæсс!

Арсæмæг æм дæтты хуын. Уый та Хылхъусмæ дзуры.

Г æ д ы л а

Цу, ацаход дзы. Смагæнаг та ма уæд.

Æмбыд фыд сын мыды ад кæны рагæй.

Х ь и л х ь у с

Хæлар дын уæд. Мæ динай мын нæ фæччы.

А р с æ м æ г

Дæ цахаерæй сыгъд фот мæ сæр, нырма дæр

Йæ туг нæ бацахст, ацаход дзы хъармæй.

Г æ д ы л а

Мæ фынг!

(Рубæга йын фынг авæрдта йæ разы.)

Тыхджын смагæнаг нæу, уæддæр мæ

Уæрццы хъарм фыдæй саходын фæфæнды.

Мæ уæнгты туг æгæр кæны цæвæнтæ,

Уæрццы фыдæй мæ маст чысыл фæсæтты.

Æнæмæнг мын сæурайсоммæ уæрццы фыд –

Уæхстыл фыхæй!..

Х ь и л х ь у с

(Гæдылайы хъусы)

Уырыдзытæ-иу схæссæнт.

Г æ д ы л а
Цы сæ кæнæм?

А р с æ м æ г
Нæ мыггаджы нæма уыд, –
Дæ азарæй, о, басудзон мæ паддзах, –
Уæрццыл чи кæна цуан...

Г æ д ы л а
Цы ‘рцыд, Рубæга?
Мæ хъусæнтæ цы хъусынц?

Р у б æ г а
(*Арсæмæгмæ*)
Цицц дын, загътон!
Тæккæ райсом физонæгæй уæрццытæ
Куыд уа нæ фынгыл!

А р с æ м æ г
Гъеу фæци мæ къона...

Р у б æ г а
Дæ дзыхыл хæц!

Г æ д ы л а
(*Рубæгайæн*)
Дæ дзæмбы кæд нæ рисы?

Р у б æ г а

Мæ паддзахы знæгты хойынмæ ‘ндон у!

(Ныппуртт ласта Арсæмæджы былтæ. Уый Гæдылайы тæсæй
ныххæцыд йæ дзыхыл.)

Гъа, домдтай уый æмæ йыл хæц!

Æддейæ æрбайхъуыст хъæлæба æмæ Рубæга ауад сæ размæ. Фездæхт цингæнгæ.

Мæ паддзах!..

Æрбацæуынц!

Г æ д ы л а

Кæй нæм хæссынц сæ къæхтæ?

Р у б æ г а

Ды кæй уарзыс...

Музыкæйы зæлтимæ, сæ къахфындзтыл сиргæ, фæзындысты кафæг чызджытæ-
тæрхустæ. Кафынц æмæ зарынц. Ныррухс Гæдыла-паддзахы зæрдæ. Сæхи асæрфынц
Гæдылайыл. Уый дæр сæм æнæуаг æвнæлд фæкæны æмæ фырцинаей фæцаей тайы.

К а ф æ г ч ы з д ж ы т æ

(зарынц)

О, нæ паддзæхты паддзахдæр,

Нæй зæххыл дæуæй хуыздæр!

Уымæн дыл куы кæлæм мах дæр –

Дæн дæуæн нывонд æз дæр.

Уадз, æмæ дæ рæвдыдæй

Зæрдæ пилон фестæ!

*Махæн у дæ мидбылхудт
Хурты хуры фендау!*

*Худын, райын чи зоны,
Уарзы уый фыдуарзтæй!
Ам дæ разы чи хъазы –
Хиздысты дæ мастæй!*

*Уадз, æмæ дæ рæвдыдæй
Зæрдæ тилон феста!
Махæн у дæ мидбылхудт
Хурты хуры фендау!*

Фæзынд Бегъырыхъо фæллад æмæ хауд-зæрдæйæ. Фæхъус музыкаæ. Кафæг чызджытæ тарстæй бакалдысты Гæдылайыл.

Б е г ъ ы р ы х ъ о

Дæ азарæй сыгъд æрбауон, мæ паддзах,
Нырма нæ уыдис ахæм цау, мæ удæй
Арт уадзон, гъе, ‘мæ мацы ‘фта мæ ныхты...

Г æ д ы л а

Æгæр даргъ разынд де ‘взаг.

Р у б æ г а

Дзур цыбырдæр!

Б е г ъ ы р ы х ъ о

Мыстачъе зæххы скъуыды фесæфт.

Г æ д ы л а

Ма дзур!

Х ъ и л х ъ у с

Цытæ хъусынц мæ хъустæ...

Г æ д ы л а

Дзур.

Б е г ъ ы р ы х ъ о

Мыстачъе...

Г æ д ы л а

Ма дзур!

Р у б æ г а

Сымаггæнаг, куыд уæндыс афтæ

Нæ паддзæхты паддзахы раз мæнг ныхас?!

Ды не сфæлдæхтай ацы хъæд сыфтæргай...

Б е г ъ ы р ы х ъ о

Ды йæ ысфæлдах.

Р у б æ г а

О, цы хъусын мæнæ!

Нæ паддзахы раз ахæм дзых ысуадзай!..

Г æ д ы л а

Нæмгæут æй!

Йæхиуыл ын ныккалдысты кафæг чызджытæ æмæ йæ рæвдауынц. Бегъырыхъойы арсæй, рувасæй, тæрхъусæй афсæрстой сæ быны æмæ йæ нæмынц.

Х ъ и л х ъ у с
(цæгъды йæ рыгтæ)

Йæ хъуын-хъис ын ысцагътам.

Г æ д ы л а
Ныр æй ныуадзут!

Б е г ъ ы р ы х ъ о
Бузныг дын, мæ паддзах.
Дæ фæрцы фервæзтæн.

Г æ д ы л а
Ныр базондзынæ,
Кæй у Мыстачъе адунейыл не знаг.
Кæд авд дæлдзæхы ис, йеуæд дæр æй хъуамæ
Ысласæм! Тагъд ын басæттæм нæ дойны
Йæ хин удæй!

Р у б æ г а
Æнæмæнг!

Х ъ и л х ъ у с
(бахуыфыд)

Гъы, гъы-ы...

Б е г ъ ы р ы х ъ о
Цæй уд дзы ис...

Р у б æ г а

Цытæ-ма уæнды ноджы?!

Г æ д ы л а

(мæстыйæ æрсытæн)

Сымах цы зæгъут?

Æ р с ы т æ

(иумæ)

У æгас, уæд дзы

Куыннаæ уыдзæнис уд...

Б е г ь ы р ы х ь о

Цы у-у?! Цы у-у йæ бон?!

Р у б æ г а

Цы у йæ бон?!

Б е г ь ы р ы х ь о

Нæ йæ арын...

Р у б æ г а

Ыссар æй!

Нæ паддзахæй цынаæ дамтæ фæуагъта!..

Йæхи барæнаей, дам, бары æрмæстдæр.

Æгас хъæды, дам, сау гæндон кæндзæнис!..

Йæхицæн табу! Уый, уынут уæхæдаг,

Хъилхъусы дæр уынаффæгæнæг скодта!

Кæд чи фарста нырмæ тæппуд Хъилхъусы?!
 Æдых, тæрсаг, кæрдæгхор... Афтамæй йæ
 Ныртæккæ федтат, бирæгъы куыд надта!
 Нырмæ йæ цонг цыбыр уыдис, Мыстачъе!
 Ныр табу, табу паддзæхты паддзахæн!

И у м æ

Ныр табу, табу паддзæхты паддзахæн!

Б е г ь ы р ы х ь о

Дæ азарæй сыгъд æрбауон, мæ паддзах,
 Цæуын ныртæккæ й' агурæг фæстæмæ.

Г æ д ы л а

Ныртæккæ нæ æндæр хъуыддæгтæ 'ндавынц.
 Нæ фыдызнæгтæ 'рцæуæнт тагъд бындзагъд!

И у м æ

Нæ фыдызнæгтæ 'рцæуæнт тагъд бындзагъд!

Г æ д ы л а

Æрбакæнут тæппуд Сагойы тагъддæр!

Ауадысты Рубæга, Бегъырыхъо æмæ Арсæмæг. Рубæга йын йæ хъуырыл æфтыд
 бæндæныл хæцы, иннæтæ – йæ сытыл, афтамæй æрбакодтой сæрбæрзонд Сагойы.
 Хъавынц ын йæ сæр æркбул кæнынмæ.

Р у б æ г а

Дæ сæр æруадз нæ паддзахы дæлфæдтæм.

С а г о

Æгæр хæстæг бацæуын мæ нæ уадзы.
Тæрсы, мæ сытæй йæ куы скъуырон.

Р у б æ г а

Сабыр!

Х ъ и л х ъ у с

Гормон, фæхæц хæрзчысыл, цæй, дæхиуыл.

С а г о

Куынаæ зæгъон мæ дзуринаегтæ йеныр,
Кæд ма мын уызæн уæд, цагъартæ, фадат?!

Р у б æ г а

Дæ дзыхыл хæц!

Б е г ъ ы р ы х ъ о

Нæ паддзæхты паддзах дын
Мæ зæрдæйы фæндон тæрхон ыскæнæд,
Дæ дзуринаегтæ м' ахсæны уæд ракæн!

С а г о

Æнæфсисгуыбын! Нæй зæххыл рæстдзинад.
Цæстытæ куы сты рухс арвмæ кæсынæн,
Уæд дунемæ дæ ахсæнæй цы кæсыс?
Куыннаæ хатыс, мæ хуызæтты бæрзæйтæ
Куы фæуой лыг дæ хуызæн сырдтæн радгай,
Уæд иу ыстонг бон арвы хин Рубæга
Дæ сучытæ йæ паддзахæн кæй фыццæн?!

Б е г ь ы р ы х ь о

Мæ тынг нуæрттæ фæрæдывынц, мæ паддзах!..

Р у б æ г а

(Сагойæн)

Дæ дзыхыл хæц!

А р с æ м æ г

Фæхъыг дæм уыдзæн паддзах...

С а г о

Хъыгæйтæрсгæ кæй æрвитæм нæ бонтæ,
 Кæй фæразæм, нæ фидæн уа рæсугъддæр;
 Кæй фæцæрæм ныфсытæй бонæй-бонмæ,
 Нæ сæрты астæу искæмæн фæндæгтæ
 Кæй фæаразæм, не сæфт дæр кæд уым ис?
 Æндæр, уæдæ, куынаæ дæ цух хъаруйæ,
 Дæ куырыхон зонд диссаг куы у сырдатæн,
 Куыд фæзмыс ды æдых Хъилхъусы, мардзæ?
 Фæлдыст рувасау, искæмæн йæ дымæг
 Ысытæрын дæ сæрмæ та куыд хæссыс?!

Г æ д ы л а

Цы хъусынц уый мæ хъусæнтæ, Рубæга?!

С а г о

Кæм ыспаддзах дæ? Чи дын у æвдисæн?
 Домбахъойы ды ныммардтай? Кæд хинæй?..

Г æ д ы л а

Йæ дзурæнтæ йын бамур кæнут тагъддæр!

Бегъырыхъо йын фæцæйцафта йæ былтæ, фæлæ йæ уый скъуырда йæ сытæй, æмæ смидæг
Гæдылайы дæлфæдтæм.

Б е г ъ ы р ы х ъ о

Нæ мæ уадзы йæ хæмхудтæм, мæ паддзах.

Г æ д ы л а

Цы тæхгæ маргъ, цы мыггаг у, йæ ныхыл
Зыны фыстæй, уæддæр æгъдау æгъдау у:
Йæ хъуыддæгтæ йын ракал, Руви, хурмæ!

Р у б æ г а

Йæ хъуыддæгтæ... Кæсут æм ныр уæхæдæг,
Йæ сæр кæм нæй, йæ цыбыр дымæг уырдаæм
Фæцæйласы. Йæ сытæй у сæрыстыр.
Æндæр, уæдæ, нæ паддзæхты паддзахæн
Мах не ‘ппæт дæр нæ уæрджытыл куы лæууæм...

И у м æ

(Сагойæ дарддæр)

Йæхицæн табу!

Р у б æ г а

Табу уæд йæхицæн!

Уæд-ма Саго кæмæй зонджындæр разынд?
Гæдыла нын Домбахъойы æрдугай
Куы ныддымдта, йæхицæн та æрмæстдæр

Йæ уæн куы фæцаф, – уæд йæ тых уæлахиз, –
 Уæд æм уынынмæ ‘гас сырдатæ цыдысты.
 Саго ныффæрск: «Мæнæн паддзах нæ уыди.
 Нæдæр мын ис!» – дзырдта ‘мæ змæста сырды.
 Æвдисæнтæ мын бирæ ис: Арсæмæг,
 Бегъырыхъо, ыстæй Хъилхъус дæр уым уыд...

Г æ д ы л а

Цы зæгъдзысты уæд æвдисæнтæ?

Б е г ъ ы р ы х ъ о

Раст у-у!..

Г æ д ы л а

Арсæмæг та цæмæн лæууы æрхуымæй?

А р с æ м æ г

Дзырдта цыдæртæ... ‘Цæг сæ хорз нæ ахсын...
 Зæрдæ мын нал ис...

Г æ д ы л а

Зæгъ «дзырдта» ‘мæ алыг!

А р с æ м æ г

Дзырдта, дзырдта, мæ паддзæхты паддзахдæр!
 Рубæга нын мæнгард ныхас куыд зæгъдæн...

(Сагойæн аивсæй.)

Цы бакæнон, æндæр гæнæн дзы нал ис...

Р у б æ г а

Хъилхъус дæр æй зæгъдзæнис.

Г æ д ы л а

(Хъилхъусæн)

Зæгъ дæ ныхас.

Х ъ и л х ъ у с

Цы зæгъдзынæн... Цы тых уыдзæн мæ дзырды...

Г æ д ы л а

Дæ хъуыды зæгъ: цы къæм арыс Сагомæ?!

Х ъ и л х ъ у с

Æз къæм? Æз ницы... Уый зæгъы Рубæга.

Сагойæн та лæппын цъиуæн дæр ма тæрс.

Мæ мадæй хъуыстон рагфыдæлтæй ардæм

Саготы мыггаг худинаг нæ зоны.

Æдыхы дын нæ бауадздзæн æфхæрын.

(Бакаст Бегъырыхъомæ.)

Æфхæрæджы тæн айгæрды йæ цыргъ сы,

Мæлдзыгыл дæр нæ фæлæудзæнис...

Г æ д ы л а

Гъæйда!..

Цы зоныс хъуыддагæн? Кæм у мæ ныхмæ?!

Х ъ и л х ъ у с

Нæ зонын ахæмтæ...

Рубæга Гæдылайы хъусы цыдæртæ адзырдта. Уый йæ сæр бакодта разыйы æнкъуыст.

Г æ д ы л а

Æз та йæ зонын!

Мыстачъе у мæнгард æмæ ыстыр хин.
 Бегъырыхъо йын иунагæй цы кæндзæн?
 Тæппуд Хъилхъус нæ цард рæстмæ нæ федта,
 Бегъырыхъойау не сфидар ис йе уонг,
 Æмæ уал йемæ ахæтæд ыстæры,
 Мыстачъейы мын бафтауæнт мæ ныхты,
 Стæй фендзыстæм...

(Йæ цæнгтæ æртыхта кафæг чызджытыл.)

Мæн дæр уыдзæн рæвдауæг...

Рубæга ацахста Хъилхъусы цонг æмæ йæ Гæдылайы цураей разыгъгъуытт кодта. Æрбацыд Домбахъо. Мыстачъейы йæ фæдыл кæны тыхласæгау. Фæлæ сæ сырдатæ нæма уыныц.

Ныр уал Сагойæн рахæссæм нæ тæрхон!

Б е г ъ ы р ы х ъ о

Ныргæвдæм æй!

Р у б æ г а

Æхсæны ‘ргæвст æрцæуæд,
 Йæ азарæй куыннаæ басудза иу дæр.

С а г о

Куыд тæппудтæ стут, мардзæ... Хах-ха, ха, ха!..
 Ёсбастат мæ, уæддæр тæрсут уæхицæн.

Г æ д ы л а

Ыскæнут æй габазгай тагъд!

Сырдатæ аныр Сагойы аскъуыдатæ кæной, афтæ съл ныррыхыд Домбахъо.

Д о м б а х ь о

Фæстæут!

С ы р д т æ и у м æ

Домбахъо!..

Д о м б а х ь о

О, байсæфат, цы сырдатæ стут!..

Уæдта æцагæй амардтæн. Дзæдæлтæ,

Куыд уæ скодта цыдæр гæды йæ дæлбар?!

О, иннæтæ сæ тыхæй ма уæнт разæ –

Бегъырыхъо, лæбурынæй куы цæрыс...

Ды та, Арсæмæг, бастъæла дæ радтæг,

Дæ сæраййас куынæ уыдзæн æгасæй,

Уæд дзы паддзах куыд ыскодтай дæхицæн?

Уæдта нæ уыд дзæнгæлдæндаг Мыстачъе,

Кæй тæсæй мæ ныууагътат уæд бæстыгæй?

Гæдыла аивæй асæррæтт ласта æмæ слыгъд бæласыл. Домбахъо агæпп кодта йæ фæдыл.

Æтт, Гæдыла ‘рхæццæис дæ адзал!

Йæ бон нæ бацис бæласыл гæдыы фæстæ сгæпп кæнын æмæ йæ тъæпп фæцыдис зæххыл.

Æрхиз дæләмæ, сайæгой Гæдыла,

Пысырайау дæ сæууæрдон æз хъуамæ!

Г æ д ы л а

Фыдæй-фыртмæ бæрзондыл уарзæм бадын.

Д о м б а х ь о

Æрхиз, кæсын дæм, базыр дыл нæ зыны.

Тæхгæ, мыййаг, нæ акæндзынæ, маргъау.

Уæлдай маesty мæ мауал кæн дæхимæ.

Г æ д ы л а

Уæ хæдзæрттæм фæфардæг ут сындæггай.

Мæ мæт цы кæнут. Истытæ кæндзынæн.

Д о м б а х ь о

(сырдтæн)

Цæгæй æрлæуут – хин æмæ кæлæн у.

Р у б æ г а

Кæлæн куыннæ у – рабадтис паддзахæй!

Б е г ь ы р ы х ь о

Йæ къубал ын ысрæдувæм ныртæккæ!

Йæ цæстытæ йын ахæрæм фæд-фæдыл!

М ы с т а ч ь е

(Рубæгайæн)

Нæ паддзах дын йæ галуантæ йæхæдæг

Ныллавар кæндзæн йеныр, гъе!

Д о м б а х ъ о

Фæлæуу уал.

Р у б æ г а

Æццæй, фæлæуу уал, хъазын дæр нæ зонныс?

Д о м б а х ъ о

Гæдылайæ уал фервæзон, ыстæй сын

Æгъдауæвæраг фестдзынæн мæхæдæг!

Ныр хорз зоннын, кæй фæрцы æрцыд хъуыддаг...

(Сырдатæ цæггæй æрлæууыдысты бæласы алыварс.)

Арсæмæг, ныр дæ хъару ‘мæ дæхæдæг:

Куыд арæхсыс кæрдо цæгъдынмæ – фенæм.

Æрхауæд зæхмæ, стæй йæ уадз мæхи бар!

А р с æ м æ г

Бæргæ куы ‘рхызтаид йæхæдæг...

(Фæхизы бæласыл.)

Г æ д ы л а

Ма кæн!

Мæ ныхтæй дæ ныттондзынæн, тьотъына!

Ныттондзынæн дæ! О-о Лæппыз, цы фæдæ?!

(Йæ хъæр ахызт хъарæгмæ.)

Быны сæфт дын, быны сæфт дын куы кæнын...

Ыстонг сырды хъæлæсы дын ирвæзын!..

Х ъ и л х ъ у с

(суынгæг йæ зæрдæ)

Тæригъæд у... Цы хъал цæрттытæ уарзта...

Б е г ь ы р ы х ь о

Дæ дзыхыл хæц!

Р у б æ г а

Домбахъойæ куыд загъта!..

С а г о

Уæ хуызæттæ дзы арæзтой паддзах дæр,

Æмæ йæ уемæ хъæудзæнис ныгæнын.

Д о м б а х ь о

Йæхæдæг уал куы æрхауид мæ ныхтæм!..

Лæф-лæфгæнгæ фæзынд Лæппыз. Йæ фæдыл – Гыцци.

Л æ п п ы з

Йæ хъарæг ын мæ хъус кæцæйдæр ахсы...

Арсæмæг йе стыр дзæмбыйæ куыд фæцæй æвнæлдта Гæдыламаæ, уый Лæппыз æмæ Гыцци ауыдтой æмæ фæкодтой æмхъæр.

Г ы ц ц и, Л æ п п ы з

Гæдыла-а-а!..

Д о м б а х ь о

Адæймаг!.. Йæ хызы хаут!

Асæррæтт кодта хъæды. Сырдтæ Сагойæ дарддæр – йæ фæдыл.

С а г о

(Гæдылайæн)

Дæ амондæн цы загъдæуа... ирвæзыс.

Л æ п п ы з

Цæуыл æй мардтат, уагæры? Цы кодта?

С а г о

Йæ хинæй нын паддзах уæвынмæ хъавыд.

Ыстæй фæхъæр. Йæ кæлæнтæ йæ сæрыл

Бæргæ тыхстысты. Кувæд ныр сымахæн.

(Ацыд сæрыстырæй.)

Л æ п п ы з

Мæхи Гæдыла, рауай-ма мæм тагъддæр.

Дæ хъал уд дын мысты хуынчъы куы ластой,

Куыннæ атыдта уæд, мæгуыр, дæ зæрдæ?

Гыцци дисгæнгæ куы Гæдыламаæ бакæсы, куы – паддзахы къæлæтджынмæ.

Г ы ц ц и

Æвзæр нæ цардтæ, хинæйдзаг Гæдыла.

Нæ хæдзар та мысткафæн клуб куы фестад.

Г æ д ы л а

Кæм ис мыстытæ?

Г ы ц ц и

Гуылф кæнынц нæ къуымты!

Г æ д ы л а

Уæд уайæм тагъддæр!

(Рагæпп кодта бæласæй.)

Мæ сау маст сыл ныккалон!

Домбахъойы Мыстачъе ‘рхуыдта ардæм.

Л æ п п ы з

Цæуæм. Гыцци дæ нал нæмдзæнис йеныр.

Дзырд мын радта, кæй цæрдзыстæм хæларæй.

Мæ сынтæджы раз арсдзармыл хуысдзынæ.

Г æ д ы л а

Цæуæм! Гыццийы цинæн ахсдзынæн мыс-

тытæ.

Г ы ц ц и

Цæуæм. Гæдыла, йеныр зоныс,

Нæу цард æдылы гæппытæй, мæ къона.

Цыфæнды дæр куы райгуыры, йæ ныхыл

Йæ Хуыцауæй фыстæй хæссы йæ амонд.

Йæ райгуырдай у адæймаг æппæтхъом.

Домбай та сырртæн райгуыры паддзахæй.

У рувас хин. Бегъырыхъо – кæрæфбег.

Гæдылайы хæс рагæй дæр – мыстахсын...

Ныхыфыстæй кæй бафæнды фæлидзын,

Уый искуы ‘нæмæнг цъыссымы нынныхсы.

Æмæ ыстæй дæ балгъитæг дæр – афтæ!

Г æ д ы л а

Цæуæм, уæдæ, нæхимæ!

И у м æ

Цæуæм нæхимæ!

(Ацыдысты.)
